

[שהוא אב הטומאה], **הויא ליה נמי אב הטומאה** כמותו. (1)

וגזירת הכתוב היא דוקא בטומאת מת, ולא בשאר טומאות].

נמצא, כי נר המתכת שנגע בטמא מת, הרי הוא אב הטומאה. והוא עושה במגעו את השמן לראשון לטומאה. בעוד שקודם לכן היה השמן שלישי לטומאה בלבד.

וקסבר רבי עקיבא, שלישי לטומאה מותר אף לעשותו ראשון! נמצא שהוא מוסיף על דברי רבי חנינא סגן הכהנים, שהוא לא אמר אלא ששלישי מותר לעשותו שני.

ותמהינן: ומאי דוחקיה [מה הכרחו] דרב יהודה לאוקמיה לרבי עקיבא בנר של מתכת?

נוקמיה בנר של חרס, שאינו אלא ראשון. והשמייענו שמותר לעשות את השמן השלישי לשני.

ודקשיא לך, מאי הוסיף רבי עקיבא יותר מרבי חנינא סגן הכהנים? — לא קשיא.

שהרי איירי רבי חנינא בולד שנטמא בולד הטומאה דרבנן, כדמסיק לקמן. וכשם שמותר להוסיף טומאה דרבנן על טומאה דרבנן, כן פשיטא דמותר להוסיף טומאה דאורייתא על טומאה דאורייתא. נמצא שלא הוסיף רבי עקיבא כלום.

1. ונחלקו הראשונים בדין זה. יש שכתבו דדוקא בכלי מתכות נתחדש דין זה, ולא בשאר כלי שטף. אבל דעת הרמב"ם, שכל כלי שטף הם כחלל. מלבד כלי חרס.

ואם כן, כי מדליק לשמן שהוא שלישי לטומאה בנר שנטמא בטמא מת, והוא ראשון לטומאה — מאי הוי?

הרי נעשה השמן השלישי לשני.

ותיקשי, מאי קא משמע לך רבי עקיבא?

אם תרצה לומר שהשמייענו כי שלישי מותר לעשותו שני, הלא כבר השמייענו רבי חנינא כן, כמבואר לעיל. והיינו חך שהשמייענו רבי חנינא. (10)

אמר רב יהודה: הכא בנר של מתכת עסקינן. וכשנגע טמא מת בנר, נעשה הנר לאב הטומאה, ולא ראשון לטומאה.

דרהמנא אמר "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת". ומדכתיב ב"חלל חרב", הקיש הכתוב את טומאת החרב, והיינו, כל כלי מתכות, לטומאת החלל עצמו.

חרב [וכן כל כלי מתכת הנוגעים במת] — הרי הוא כחלל! שטומאתו שוה לטומאת הדבר המטמאו. שאם נגע החרב במת, נעשה אבי אבות הטומאה. ואם נגע בטמא מת

קודם הגזירה הנ"ל, שנגזרה בי"ח דבר. אבל ארבי עקיבא פריך מזה שפיר לקמן. לפי שהיה לאחר גזירת י"ח דבר. תוספות על פי מהרש"א.

10. ולמאן דאמר "אין אוכל מטמא אוכל", לא פריך מדי. לדלידיה ודאי הוסיף רבי עקיבא, שמותר אף לעשותו שני מן התורה. אבל רבי חנינא לא אשמועינן אלא דמותר להוסיף טומאה דרבנן, שהרי באוכל איירי, ובין כך אין הבשר מטמא את הבשר מן התורה. תוספות. ורבינו דוד כתב, שאף לדידיה פריך שפיר.

משום שיש שלש דרגות בטומאה.

א. בחולין, לא מצינו אלא שני לטומאה בלבד. אבל חולין הנוגע בשני לטומאה אינו נעשה שלישי לטומאה.

ב. בתרומה, השני לטומאה עושה שלישי. אבל השלישי לא פוסל את הרביעי.

ג. בקדשים, אף השלישי עושה רביעי, ופוסלו.

אם כן, שפיר הוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנינא סגן הכהנים.

דאילו התם, בקדשים, השלישי לטומאה שנוגע בבשר קדשים אחר, הרי הוא עושה רביעי לטומאה ופוסלו. נמצא, שהבשר שנטמא בוולד וולד הטומאה ונעשה שלישי, לא זו בלבד שהוא פסול לאכילה, אלא הוא אף בגדר "טמא", לפסול בשר קודש אחר הנוגע בו.

ולכן, אף כשנעשה השלישי לשני, מחמת נגעתו בבשר שנטמא באב הטומאה, לא נוסף בו שום דין טומאה חדש. משום שגם מעיקרא, בעודו שלישי, היה **טמא**. ואף השתא **טמא הוא**. ומשום כן מותר לעשות את השלישי לשני.

ואילו הבא בתרומה, אין השלישי פוסל את התרומה הנוגעת בו. ואילו השני פוסל את התרומה הנוגעת בו, ועושה אותה שלישית

לטומאה. נמצא, שהשמן השלישי שנפסל בטבול יום, לא היה עד עתה טמא לטמא אחרים, אלא **פסול בלבד** היה. (2)

והשתא, כשנעשה שני על ידי הנר, נוסף בו דין חדש, שמעתה אף **טמא** לטמא אחרים **הוא נעשה**.

והוה אמינא, שמשום כן נאסר לעשותו שני. והוסיף רבי עקיבא דלא חיישינן להכי.

אם כן קשיא, אמאי הוצרך רב יהודה לומר, שהוסיף רבי עקיבא, ששלישי מותר לעשותו ראשון?

אמר רבא: מתניתין קשיתיה לרב יהודה.

כי אם בנר של חרס עסקינן, שאינו נעשה אלא ראשון לטומאה, **מאי איריא** דתני **"נר שנטמא בטמא מת"**? **ניתני "נר שנטמא"**, ותו לא. ויובן מאליו שנטמא על ידי אחד מאבות הטומאה, כגון בשרץ וכדומה. שהרי אין וולד הטומאה מטמא כלים. ומאי שנא נטמא בטמא מת או נטמא בשרץ?

אלא, שמע מינה, **איזהו דבר שחלוקה** **טומאתו בין נטמא בטומאת טמא מת לבין נטמא בשרץ?** — **הוי אומר:** זה כלי **מתכת!**

שאם נטמא בשרץ, הרי הוא ראשון. אבל אם נטמא בטמא מת, הרי הוא נעשה אב הטומאה, והשמן הנוגע בו נעשה ראשון.

מחוסר כפורים שמותר בתרומה, פוסל בקודש - מגע טבול יום שאסור בתרומה, אינו דין שיפסול בקודש! ואי משום מה נתמעט מגע טבול יום מלפסול בקודש, ניפרוך מיניה את הקל וחומר דעבדינן לקמן לשלישי שעושה רביעי בקודש. תוספות בשם הירושלמי.

2. ואף על גב דשלישי של תרומה עושה רביעי בקודש, אבל הנפסל בטבול יום [שדינו כשלישין] אינו עושה רביעי אף בקודש. הלכך אין השמן טמא אלא פסול בלבד. מיהו קשיא, אמאי לא ילפינן בקל וחומר, שמגע טבול יום עושה רביעי בקודש. דמה

אלמא, אתא רבי עקיבא להשמיענו, שהשלישי מותר אף לעשותו ראשון.⁽³⁾

אמר רבא: מדקתני "הוסיף רבי עקיבא", שמע מינה, **קפבר רבי עקיבא: טומאת משקין לטמא דברים אחרים היא דאורייתא.**

והוסיף שמותר לעשות את התרומה השלישית לראשון המטמא אחרים מן התורה.

[ופלוגתא היא לקמן אם משקין מטמאין אחרים מן התורה].

דאי סלקא דעתך שאין משקין מטמאין אחרים אלא **מדרבנן. מבדי, האי נר מאי קא מהניא להאי שמן,** איזה קלקול הוסיף בו? **אי לאיפסולי לגופיה דשמן, הא** הוא כבר **פסול וקאי** מחמת שנטמא בטבול יום, ולשריפה אזיל.

ואף על פי שקודם היה שלישי ועכשיו נעשה ראשון, לא נשתנה דינו בכלום.

אלא בהכרח, כי בכך שעושהו ראשון, נוסף בו דין טומאה לטמא אחרים.

אלמא, הרי הוא מטמא אחרים מן התורה.

ופרכינן: **ממאי** דמדאורייתא הוא? **דלמא** מוסיף בו קלקול, בכך שמטמאו אף לטמא **אחרים מדרבנן!**⁽⁴⁾

ומשינין: **אי** יש כאן תוספת טומאה **מדרבנן** בלבד, **מאי איריא** "נר שנטמא בטמא מת", שהוא **אב הטומאה?**

הא **אפילו** כשמדליקים את השמן בדבר שאינו אלא **ראשון** או **שני** לטומאה, **נמי** השמן **תחלה** [ראשון לטומאה] **הוי**, ומטמא אחרים מדרבנן. שהרי גזרו חכמים על המשקין, שאפילו אם נגעו בשני לטומאה. הרי הם נעשים ראשון.

דתנן: גזרו חכמים על כמה דברים, ונתנו בהם תורת שניים לטומאה. והרי הם פוסלים את התרומה.

אב לעשות אוכלין ומשקין ראשונים לטומאה. ויעוין בתוספות לקמן [יז א] שדנו בזה.

4. ולא קשיא אלא למאן דאמר "אין אוכל מטמא אוכל". אבל למאן דאמר דמטמא, לא קשה מידי. שהרי רבי חנינא סגן הכהנים קאמר דמותר לעשות את השלישי אף לשני דאורייתא. וזהו חידוש יותר גדול מדברי רבי עקיבא, דלא היתר אלא לעשותו ראשון מדרבנן. ומאי הוסיף רבי עקיבא בזה?

ומכאן קושיה למאי דפירשו התוספות [יעוין בהערה 10 לדף יד א] דכל השקלא וטריא בדברי רבי עקיבא, אזלא כמאן דאמר "אוכל מטמא אוכל". **פני יהושע.**

ויעוין בפני יהושע שנתקשה, הלא בסוטה [כט א] פריך כן רבי יוחנן להדיא, ואיך נתעלמה סוגיה ערוכה מנגד עיניהם.

3. ואכתי מצינו לאוקמא בכלי חרס שנגע במת עצמו, שנעשה אב הטומאה. אלא אתא לאשמועינן אגב אורחא דין "חרב הרי הוא כחלל". **מהר"ם חלאווה.**

ומיאן לתרץ על פי מה דקיימא לן, דאין כלי חרס נעשה אב הטומאה [משום דאין לו טהרה במקוה, כמבואר ברש"י עירובין קד ב, דמדסמיך קרא ד"והנפש הנוגעת תטמא" לקרא ד"וחטאו", דרשינן, דכל שאין לו טהרה במקוה, אינו נעשה אב הטומאה]. לפי שלא נאמר דין זה אלא לענין שאינו מטמא אדם וכלים. אבל חשיב

כל שני לטומאה, הפוסל את התרומה – מטמא את המשקין להיות תחלה, ולטמא אחרים! כיון שהמשקים עלולים בקל לבוא לידי טומאה, כי אינם צריכים "הכשר משקין" כאוכלין, גזרו עליהם חומר הרבה, כדי שיהיו הכהנים נזהרים עליהם לשומרן.

הוי"ק מטבול יום. שאף על פי שדינו כדין שני, והוא פוסל את התרומה, לא גזרו בו חכמים שיעשה את המשקין תחלה. משום שטומאתו היא מן התורה, ואין דברי תורה צריכים חיזוק.⁽⁵⁾

אלא, מדאיירי רבי עקיבא בנר שהוא אב הטומאה, בהכרח בא לחדש שמותר לטמא את השמן אף בטומאה שיש בה כדי לטמא אחרים מדאורייתא.

ושמע מינה, שטומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא היא.

שנינו במשנה: אמר רבי מאיר: מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה

בפסח.

והוי"ק בה: מדבריהם דמאן למדנו כן?

אילימא מדברי רבי חנינא סגן הכהנים, שאמר "לא נמנעו לשרוף את הבשר שנטמא באב הטומאה עם הבשר שנטמא בולד הטומאה" – הא אין ללמוד מזה לנידון דידן.

מי דמי?

והלא התם, הבשר שנטמא בולד, הרי הוא כבר טמא. וכשיגע בבשר שנטמא באב הרי הוא טמא כמות שהיה. ואף שקודם היה שלישי, ועתה הוא נעשה שני, לא נשתנה דינו בכלום.

אבל הכא, בחמץ של תרומה, קודם הוא היה טהור. ואם ישרף עם תרומה טמאה, הוא יהיה טמא!⁽⁶⁾

ואלא, מדברי רבי עקיבא למד רבי מאיר לחמץ.

ואם תאמר, ולוקמא בשעה שביעית, דאיסור החמץ בה הוא מן התורה. ופליגי רבי מאיר ורבי יוסי, אי יש לדמות איסור לטומאה או לא.

ויש לומר, דמשמע דאיירי בשעה ששית, שאז הדרך לשרוף. תוספות.

ויעוין במהרש"א שנתקשה בדבריהם, מאי הקשו דנימא דיליף רבי מאיר מדברי רבי חנינא, ומדמה איסור לטומאה? הא איסור אינו אלא כפסול [כדכתבו הם עצמם לקמן טו א]. ובסוגין מבואר דליכא למילף פסול מטומאה. ולא היה להם להקשות אלא דנימא דיליף רבי מאיר מדברי רבי עקיבא, דמיירי משמן פסול. ומדמה פסול לאיסור.

5. ומדברי רש"י אלו משמע, דדוקא שני דרבנן מטמא את המשקין להיות תחלה, אבל לא שני דאורייתא. ומכמה מקומות מוכח לא כן. וכן מדברי רש"י עצמו לקמן טו ב.

וגם סותר למה דכתב בתחלת דבריו, דדוקא טבול יום אין עושה את המשקין תחלה, משום דמיקליש טומאתו. רש"ש.

6. ולא פריך, אלא משום דאיירי בשעה שעדיין אין החמץ אסור בה מן התורה, אלא מדרבנן. אבל מתחלת שבע, לא קשיא מידי. דאף שהחמץ טהור, מותר לטמאותו. כיון שהוא אסור בהנאה מן התורה, ולשריפה אזיל. תוספות.

התם, השמן היה פפול מעיקרא, ולכך מותר לעשותו טמא.

אבל הכא בחמץ, מעיקרא היה חמץ התרומה טהור לגמרי. ודלמא אסור לעשותו טמא (7).

ומשנינן: נימא קסבר רבי מאיר, דמתניתין איירי בשריפת בשר שנטמא באב הטומאה דאורייתא, (8) עם בשר שנטמא בוולד הטומאה דרבנן [וכגון בכלי (9) שנטמא על ידי משקין טמאים (10)]. שמן התורה אין הכלי נטמא על ידי משקין ראשונים לטומאה. ורבנן גזרו שיטמאו את הכלי, גזירה משום

שהרי התם, השמן שנפסל בטבול יום היה מעיקרא פסול בלבד. ולא היה טמא לטמא אחרים, שהרי שלישי הוא, ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. ואילו עתה כשהוא ניתן בנר הטמא, הרי הוא נעשה ראשון, ונעשה טמא אף לטמא אחרים.

אלמא, כיון דלשריפה אזיל, מותר להוסיף בו דין טומאה שלא היה בו מקודם. והוא הדין לתרומת חמץ טהורה, שמותר לטמאותה [ואף בשעה ששית, שאין איסורה אלא מדרבנן].

ומכל מקום קשיא: מי דמי זה לזה?

שהרי בין כך אינו מטמא את הבשר האחר מן התורה. ונקיט לה אגב ולד הטומאה דרבנן, דזה הוי בדוקא. תוספות.

9. רש"י. והקשו תוספות לפירושו, אם כן היכי יליף רבי מאיר חמץ מדברי רבי חנינא? הא בשר שנטמא בכלי שנטמא במשקין, אינו נשרף אלא בעיבור צורה, דהיינו לאחר שעברה עליו לינה. שהרי לכן לא תקנו בו "אם נטמא גבו נטמא תוכו", כבטומאה דאורייתא, כי היכי דלא נישורף עליה תרומה וקדשים, כמבואר להלן. ואם נתעברה צורתו בלילה, בין כך מותר לשורפו עם הטמא, משום דהוה ליה נותר, כדאיתא לקמן.

מיהו, אם חשיב עיבור צורה בלינה, אף קודם שנעשה נותר [כגון קדשים קלים שעדיין מותרים באכילה כל היום השני], אתי שפיר.

10. רש"י. ולדידיה, פליג רב יוסי וסבר, דאין לדמות כלל איסור לטומאה.

ור"י מפרש דנטמא במשקין. ורבי מאיר

7. וקשה לר"י, הא למאן דאמר "אין אוכל מטמא אוכל", לא פריך מידי. דשפיר מדמינן הא דמותר לעשות מפסול דאורייתא ראשון דאורייתא, דכן מותר לטמא חמץ דאסור דרבנן [בשעה ששית] בטומאה דרבנן. שהרי אין התרומה הטמאה מטמאה את החמץ אלא מדרבנן.

ויש לחלק בין קלקול דאורייתא שמותר להוסיף בו קלקול, לבין קלקול דרבנן דשמא אסור להוסיף בו קלקול

מיהו, למסקנה שפיר מדמה תוספת קלקול על איסור דרבנן, לתוספת טומאת שני דרבנן על שלישי דרבנן. תוספות.

והתוספות רי"ד לא הסכים לסברת התוספות. וכתב, דאין הכי נמי, דלא פריך אלא לאביי דסבר "אוכל מטמא אוכל" בקדשים.

8. ולא דוקא הוא. דהא למאן דאמר "אין אוכל מטמא אוכל", הוה מצי לאוקמא אף באב הטומאה דרבנן [כגון בית הפרס וארץ העמים].

ומאי "מדבריהם למדנו" דקאמר רבי מאיר? א-10
— מדברי רבי חנינא סגן הכהנים, שהוא
הדין לתרומת חמץ בשעה ששית.

כי אף שמן התורה עדיין התרומה ראויה
לאכילה, מותר לטמאותה על ידי התרומה
הטמאה. שהרי אין אוכל מטמא אוכל, אלא
מדרבנן.⁽¹⁾ ובין כך אסורה היא מדרבנן
משעה ששית.⁽²⁾

משקין דוב, שהם אב הטומאה].
דמדאורייתא הבשר טהור מעליא.

ואשמועינן רבי חנינא, שמותר אף לטמאותו
על ידי ראשון דאורייתא. שהרי אף הטומאה
שנטמא בה השתא, אינה אלא מדרבנן. לפי
שמן התורה אין אוכל מטמא אוכל. ומדרבנן
הרי הוא בין כך טמא. נמצא שלא נוסף בו
שום דין טומאה מחודש⁽¹¹⁾.

התוספות בדבר זה.

ואפשר, דיש לחלק בין טומאת בית הפרס
שהיא מכח טומאת מת דאורייתא, לבין שאר
טומאות דרבנן. וכמו שכתב הר"ש בפרה פרק
יא משנה ה, דאין כל הטומאות שוות בזה. שפת
אמת.

1. רש"י. ותוספות כתבו, דאף למאן דאמר
"אוכל מטמא אוכל" אתי שפיר. ומותר לטמאותו
אף בטומאה דאורייתא. ואף על גב דאיסור היינו
כפסול, ולעיל קאמר דליכא למילף פסול
מטומאה, מכל מקום בטומאה דרבנן אין סברה
לחלק. תוספות.

ומה שמותר לטמא איסור או טומאה דרבנן
בטומאה דאורייתא, הוא משום דפסול דרבנן
נחשב כאינו ראוי אף כלפי הדאורייתא. מאחר
דבמציאות הוא עומד לשריפה.

ועל פי סברה זו יבואר ספק המשנה למלך
בפרק ז מהלכות תרומות הלכה א, בטמא שאכל
תרומה טמאה מדרבנן, אם ישנו במיתה. דכמו
דהאוכל תרומה טמאה אינו במיתה, משום שהיא
מחוללת ועומדת, ולא קרינן ביה "ומתו בו כי
יחלוהו", דלמא הוא הדין בתרומה דרבנן.
דמאחר ובמציאות היא עומדת לשריפה, שוב אין
היא ראויה למצותה. אחיעזר סימן מ.

2. וקשה, אי מסברה דמיא איסור דרבנן לטומאה

לטעמיה, דטומאת משקין לטמא אחרים לאו
דאורייתא. ורבי יוסי דאמר "אינה היא המדה",
אזיל לטעמיה, דהיא דאורייתא. הלכך הוי ולד
הטומאה דאורייתא. ואין ללמוד ממנו לחמץ
בשעה ששית, דאין איסורו אלא מדרבנן.
תוספות.

ואף רש"י לא כתב כן, אלא לפום מאי
דסלקא אדעתין השתא. אבל למסקנה [טו ב]
מבואר להדיא כתוספות. מהרש"א.

11. ובירושלמי פריך, דלפי זה לא בא רבי
עקיבא אלא לפחות. שהרי לא קאמר, אלא
דפסול דאורייתא מותר לעשותו טמא דאורייתא.
אבל רבי חנינא חידש טפי, דאף שלישי דרבנן
מותר לעשות שני.

ומשני, דאף רבי עקיבא איירי בשמן שנפסל
בטבול יום שנטמא בבית הפרס. שאינו טמא
אלא מדרבנן. תוספות.

וצריך לומר דאיירי בטבול יום שנגע באדם
שהלך בבית הפרס. אבל אם נטמא בעצמו מבית
הפרס, בלאו הכי הוא טמא מן התורה. דהרי רבי
עקיבא אית ליה, דמי שנפלה עליו הזאה, הרי
הוא טמא מן התורה. וצריך טבילה והערב שמש.
רש"ש.

ויעוין עוד בפני יהושע, שהוכיח מדברי
הירושלמי הנ"ל, דאף טומאה דרבנן צריכה
הערב שמש. ובריש פרק "חומר בקודש" נסתפקו